יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

18.03x25.62	1/7	עמוד 66	סגולה	08/04/2022	81344863-7
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

מיהו נוצרי?

איך הפכו תלמידיו של ישו מיהודים המצפים לגאולה למייסדיה של דת חדשה? קריאה מקורית העוסקת בספרי הברית החדשה לפי זמן כתיבתם המשוער מציעה להבין את ההבדל בין הדור המצפה לגאולה קרובה לבין הדור הצומח בצל האכזבה ממנה. דינמיקה של ציפייה לישועה // יאיר פורסטנברג

כשהנוצרים היו יהודים
הדור הראשון
פאולה פרדריקסן
מאנגלית: יפתח בריל
מאגנס, תשפ"ב, 226 עמ'

ע בור הקורא הישראלי ישו כבר מזמן נחשב לאחד משלנו. ספרים שונים בעברית על דמותו, ובהם ספרו של דוד פלוסר 'ישו', ביססו לפרטי פרטים את השורשים היהודיים של בשורתו, שורשים המהדהדים גם באגפים אחרים של הספרות היהודית בתקופתו ואפילו במסורות של חז"ל. ישו היה נאמן לתורה ולמצוות, למקדש ולעמו, ובמסגרת זו הוא הציע אורח חיים מוסרי יותר וציפייה משיחית שלא חרגה באופן מהותי מהאווירה המשיחית הטעונה שנפוצה בקרב היהודים בארץ ישראל במאה הראשונה. הציפייה לבואה של מלכות שמים במהרה – שאליה נלוו מעשי נסים ויומרות משיחיות מצדו של ישו – ערערה אמנם את הסדר החברתי המוכר ואיימה על קבוצות מרכזיות כמו הפרושים והכהנים הצדוקים, אך היא השתלבה היטב בנוף הכיתתי שאפיין את החברה היהודית בתקופת הבית השני.

בין פאולוס לממשיכיו

בשונה מישו שהיה חלק מהחברה היהודית, פאולוס הפיץ את בשורת משיחיותו של ישו בקרב הנכרים, ולכאורה הציב את האמונה בישו כתחליף לקיום התורה והמצוות. מקובל להתייחס אל פאולוס כמי שנושא באחריות לפיצול בין היהדות לנצרות וכמייסד דת חדשה, אך בארבעים השנים האחרונות התרחש שינוי עמוק בהערכת עמדותיו ותורתו. מגמות עכשוויות החזירו את פאולוס לחיק היהדות, ויחד אתו גם את התנועה המשיחית שפעלה במשך עשרות השנים שלאחר צליבתו של ישו. פרופ' פאולה פרדריקסן היא מראשי המדברים בעניין זה, ולאחר שספרה תורגם לעברית נוצרה הזדמנות להיחשף לתפיסה החלופית שהיא מציעה בחקר תולדותיה של הנצרות הקדומה ויהדות בית שני שפאולוס והשליחים האחרים היו בשר מבשרה.

ביסוד גישתה ניצבת טענה בסיסית בעלת השלכות נרחבות לפרשנות הברית החדשה ולשחזור הקשרה היהודי: לאחר צליבתו של ישו פעלה התנועה המשיחית בתודעה של גאולה מיידית. בעיני חבריה הגאולה ותחיית המתים כבר החלו עם תחייתו של ישו, והציפייה הייתה כי במהרה, עוד בחיי השליחים, התהליך יושלם ומלכות השמים תתממש במלוא הדרה עם שובו של ישו "עִם עֲנָנֵי שְׁמַיָּא" (דניאל ז', י"ג).

לתובנה זו יש משמעות מרחיקת לכת בהבנת המקורות בני התקופה. הפנייה אל הנכרים נתפסה כמימושה של נבואת זכריה:

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

19.09x24.17	2/7	עמוד 67	סגולה	08/04/2022	81344864-8
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

מבחינת סדר הסיפור הבשורות קדמו לחיי פאולוס, אבל הן נכתבו מאוחר יותר. דיוקנו של מרקוס, שאחת הבשורות מיוחסת לו, מתוך תרגום של הברית החדשה לארמנית קלסית, 1495

אוסף ולקם, לונדון

וְנִלְוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל ה' בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ (זכריה ב', ט"ו).

לאור תפיסה זו אפשר להבין את ההבדל המהותי בין מי שחש כי הוא מצוי בעיצומו של תהליך הגאולה לבין מי שמתבונן על סימני הגאולה בדיעבד ומבקש להפוך את המסרים המשיחיים למסגרת פולחנית וקהילתית יציבה וקבועה, כלומר לדת חדשה. פאולוס לא הקים דת חדשה, שכן בעיני עצמו הוא חי בדור האחרון של ההיסטוריה ופעל להכין את יושבי תבל לבואו הקרוב של הגואל. בניגוד אליו, כותבים מאוחרים יותר של ספרות הברית החדשה, אלה שהתפכחו משיבתו המיידית של הגואל, ביקשו לראות במעשי קודמיהם את המסד לתפקידה ההיסטורי של הכנסייה בעולם שעדיין לא נגאל.

פאולוס פעל במשך כעשרים שנה לאחר צליבתו של ישו, ואילו לוקס חיבר את ספרו ואת ספר מעשי השליחים כיובל שנים מאוחר יותר. הפער ביניהם מסמן את התהליך הזה וצובע מחדש את חוויותיהם ואת תמונת עולמם של מאמיני ישו הראשונים. מה שנראה לנו בדיעבד כשבירה מוחלטת של סדרי עולם, של מצוות התורה ושל סגולת ישראל, היה מהלך מתבקש במציאות של גאולה.

סדר חדש לסיפור

לתמונה החדשה שמציעה פרדריקסן נלווית מהפכה בהתייחסות לחיבורים השונים בספרות הברית החדשה. קוראי הברית החדשה כסדרה מתוודעים קודם לסיפור חייו ומותו של ישו כפי שהוא מובא בספרי

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

18.65x25.78	3/7	עמוד 68	סגולה	08/04/2022	81344867-1
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

ביקורת ספרים

הגאולה ותחיית המתים התעכבו, ובשורת הגאולה הפכה לדת חדשה שזכתה להצלחה דווקא מחוץ לעם היהודי. סוף איגרת פאולוס אל האפסים ותחילת איגרתו אל הגלטים, כתב יד יווני, המאה השנייה או המאה השלישית

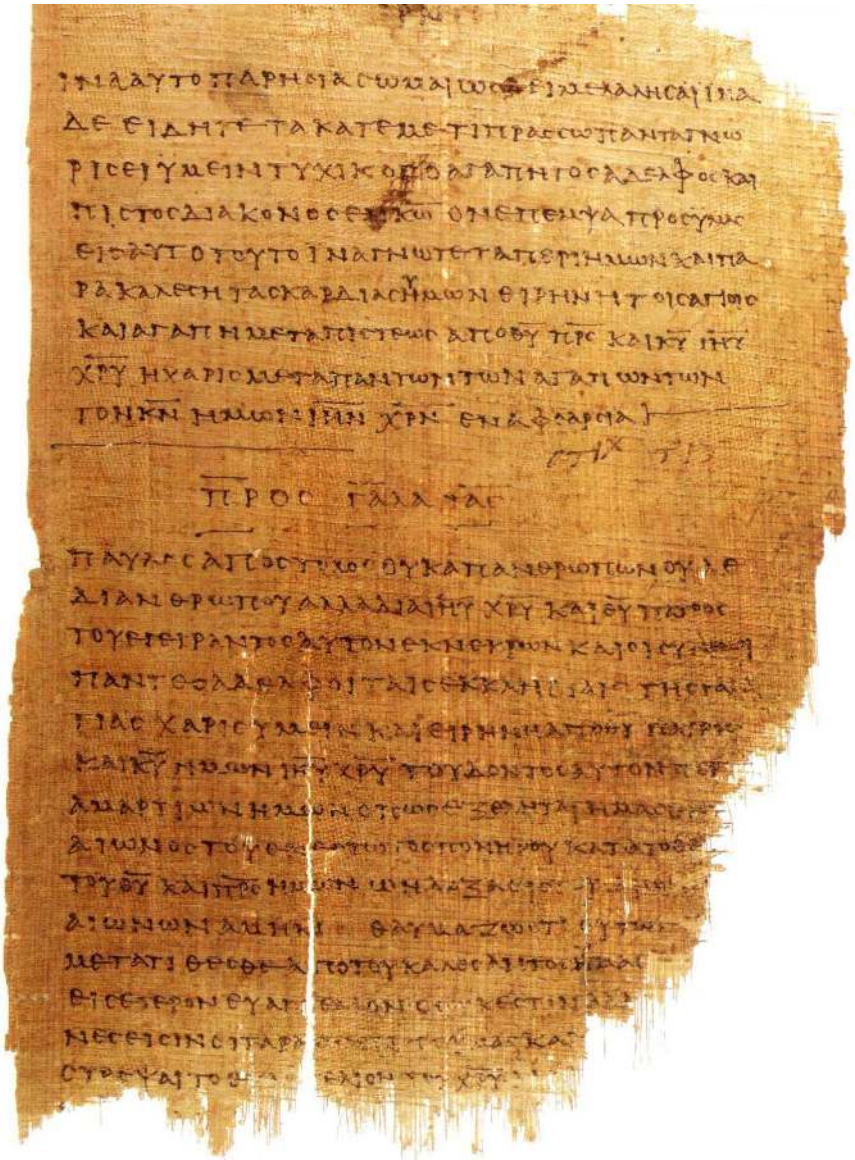

יש הבדל מהותי בין מי שחש כי הוא מצוי בעיצומו של תהליך הגאולה לבין מי שמתבונן על סימני הגאולה בדיעבד ומבקש להפוך אותם למסגרת יציבה שהיא למעשה דת חדשה

הבשורות. התיאורים בבשורות מתי, מרקוס ולוקס קרובים זה לזה, ובבשורת יוחנן מופיעה גרסה ייחודית. בהמשך מגיעים הקוראים לספר מעשי השליחים – שהוא המשך של הבשורה על פי לוקס – ולומדים כיצד התפשטה התנועה של מאמיני ישו החל מפעילותה של הקבוצה בירושלים לאחר צליבתו ותחייתו של ישו ועד להפצת הבשורה בתפוצות על ידי פטרוס ופאולוס. אחרי מעשי השליחים מופיעות בברית החדשה האיגרות השונות של פאולוס לקהילות באסיה הקטנה, ביוון וברומא.

סדר החיבורים תואם את ההתרחשות ההיסטורית, ולכאורה הוא משקף את השינוי העמוק מתנועה יהודית מקומית לתנועה בינלאומית שעם התפשטותה חל שינוי באופייה ובאמונותיה. קוראים המעוניינים ביסודותיה היהודיים של התנועה לא ימשיכו על פי רוב מעבר לפרקים הראשונים של מעשי השליחים, ונראה כי אפשר לדלות מידע רב על עולמו היהודי של ישו מהגרסאות השונות המובאות בספרי הבשורות. פאולוס, שדחה במפורש את הצורך בקיום מצוות ואת נאמנותו לעם ישראל, כבר נראה חלק מסיפור חדש.

אלא שסדר האירועים אינו תואם את סדר היצירה של החיבורים, ואין זה עניין של מה בכך. מכל חלקי הברית החדשה דווקא איגרותיו של פאולוס הן הקדומות ביותר, והן נכתבו בשנות הציפייה המשיחית הגדולה. פאולוס מספק עדות לעולמם של מאמיני ישו הראשונים, ואילו ספרי הבשורה ומעשי השליחים – המתארים אירועים קודמים מבחינה כרונולוגית – נכתבו עשרות שנים אחרי איגרותיו של פאולוס, לקראת סוף המאה הראשונה ואפילו מאוחר יותר. מחבריהם של ספרי הבשורות פעלו בתקופה שפרדריקסן מכנה פוסט משיחית, לאחר שהכנסייה התבססה כארגון דתי יציב בעולם הנכרי. אמנם אי אפשר להכחיש את קיומן של מסורות מתקופתו של ישו עצמו, אך מחברי הבשורות עיבדו אותן מחדש כדי להתאימן לצורכי תקופתם וקהילתם.

חמושה בתובנות מחקריות אלה מבקשת פרדריקסן לחדור מבעד לשכבות הפרשנות שבדיעבד ולמטענים ההיסטוריים שהצטברו בתקופה רבת תהפוכות זו כדי לתאר את ראשיתה של התנועה המשיחית היהודית. תנועה זו הייתה מצויה בציפייה אינטנסיבית ונדרשה להתאים את מסריה במהלך השנים ולעדכן את בשורתה כדי לשמר את חיוניותה. פרדריקסן אמנם מוותרת

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

19.6x25.54	4/7	עמוד 69	סגולה	08/04/2022	81344865-9
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

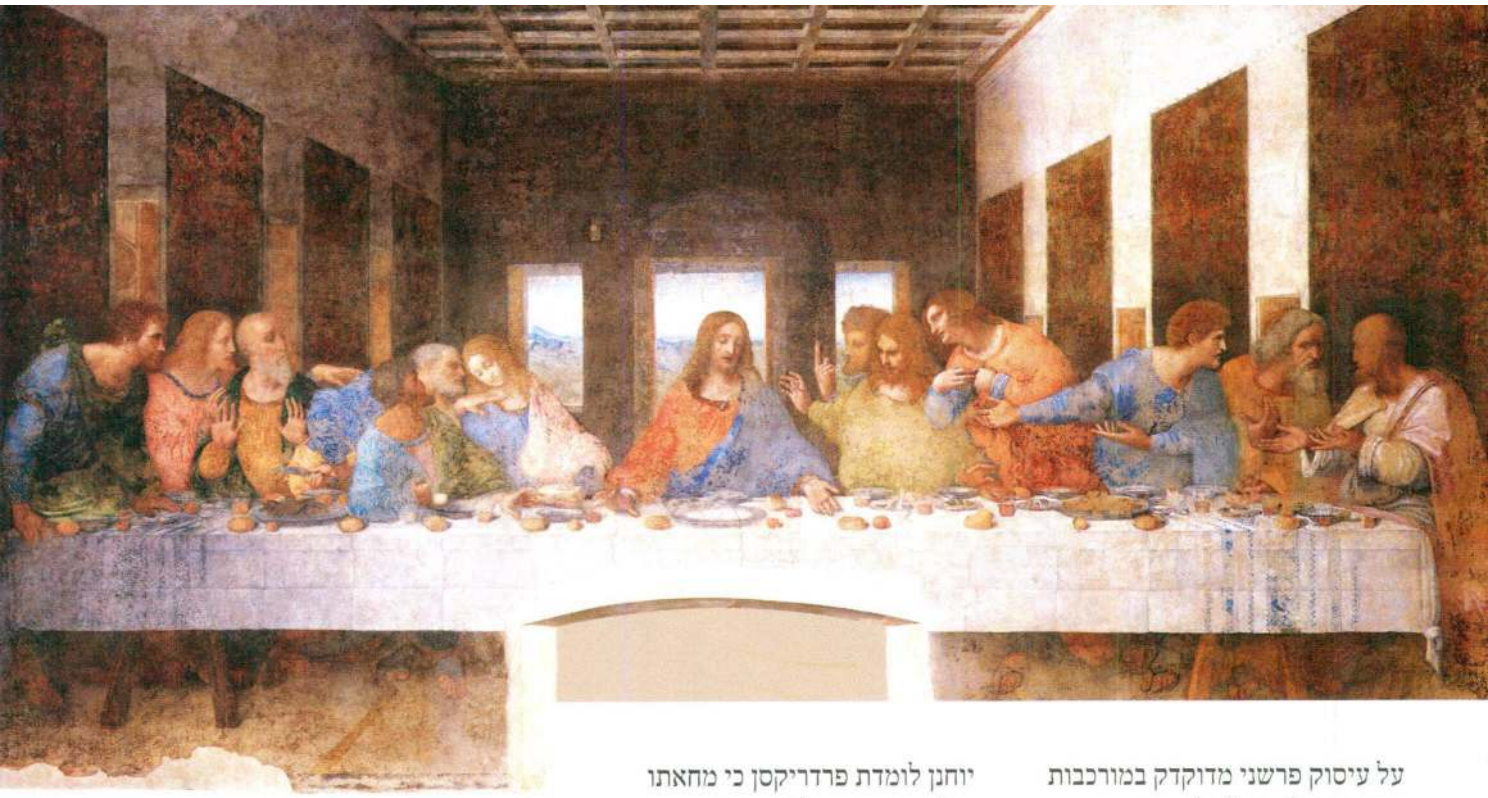

לפי הכתוב בבשורות ישו ותלמידיו אכלו בסעודה האחרונה מקרבן הפסח. האם בבשורת הגאולה שלהם היה גלום סיכון פוליטי? 'הסעודה האחרונה', לאונרדו דה וינצ'י, ציור קיר, 1498

כנסיית סנטה מריה דלה גרציה, מילאנו

על עיסוק פרשני מדוקדק במורכבות הטקסטואלית של כל אחד מחיבורי הברית החדשה, אך סיפור הדברים מאפשר לקוראים להאזין לעדותם של מאמיני ישו הראשונים.

מה באמת קרה באותו פסח?

הספר פותח בדבקותם של ישו ומאמיניו במקדש וחותם בציפייה המשיחית שחורבנו עורר בקרבם. המקדש עמד במוקד הזהות היהודית באותה תקופה, ופרדריקסן מקדישה דיונים נרחבים כדי לבסס את הזדהותם של ישו ופאולוס אתו. היא מראה כי זו נקודת מפתח בכל ניסיון לשחזר את האירועים שהובילו להסגרתו של ישו ולצליבתו, ולניסיונות להבין מי ביקש להרוג אותו ומדוע.

דווקא ספרי הבשורה הראשונים, המשקפים לכאורה את סיפור הדברים המקורי, מציעים תיאור מפוקפק המסיר את האחריות למותו של ישו מהרומים ומעביר אותו לכהנים, כאילו הם אלה שהחליטו להסגיר את ישו בעיצומו של חג הפסח בעקבות מחאתו על ההתנהלות במקדש ונבואתו על חורבן ירושלים. האשמת היהודים והצדקת רומא נוחה למחברי הבשורות בדורות מאוחרים יותר, אך מותו הפוליטי של ישו על הצלב הרומי לצד מורדים נוספים חושף את הרקע המקורי למותו.

מהגרסה המובאת בבשורה על פי יוחנן לומדת פרדריקסן כי מחאתו של ישו במקדש לא עוררה הדים, וכי הרומאים היו פעילים בתפיסתו. תורת הגאולה הפסיבית של ישו עצמו לא איימה על השלטון הרומי, ולפיכך הם אפשרו לו ללמד במשך תקופה ארוכה במקדש. פרדריקסן משערת כי באותו פסח נקב ישו בתאריך מוגדר לגאולה, וכך שלהב את ההמון אשר העריץ אותו כמשיח. הכהנים, שהיו אחראים לשמירת הסדר הציבורי כקבלני משנה של רומא, חששו מההמון יותר משחששו מישו שאת תורתו כבר הכירו, וכדי למנוע איבוד שליטה הם עצרו אותו בעזרת שוטרים רומים. בסופו של דבר הוא נצלב בהוראת פונטיוס פילאטוס באשמת מרידה במלכות, ועל הצלב נכתב כי היה מלך היהודים. רק במסורות מאוחרות יותר נוספה סצנה של משפט פומבי שבמהלכו המון יהודי דרש לצלוב את ישו, תיאור העומד בסתירה עמוקה לתיאור התמיכה ההמונית שליוותה את ישו בכניסתו לירושלים.

שחזור מהלך הדברים כפי שפרדריקסן מציעה מציל את היהודים מאשמת הריגתו של ישו, אך נראה שלא זו הייתה תכליתה העיקרית. התבוננות על התנועה שהתבססה בירושלים וצמחה לממדים מרשימים מיד לאחר שישו נהרג מעוררת תמיהות אחדות

ספרי הבשורה הראשונים מציעים תיאור מפוקפק המסיר את האחריות למותו של ישו מהרומים ומעביר אותו לכהנים

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

19.14x24.05	5/7	עמוד 70	סגולה	08/04/2022	81344866-0
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

הסיפורים בבשורות המעיטו בחלקם של הרומאים והאשימו את הסנהדרין במאסרו של ישו. הנציב הרומי פונטיוס פילאטוס, ציור קיר, הכנסייה החדשה של פילאטוס בעיירה גריפן שבאוסטריה

צילום: Niki.L

לדעת פרדריקסן דווקא פאולוס – שכיהודי המשיך לקיים מצוות אך אסר על הנכרים לעשות זאת – החזיק בעמדה שמרנית

שפרדריקסן מבקשת לפתור: כיצד שרדה התנועה על אף שהמשיח שלה מת, מדוע בחרו תלמידי ישו שבאו מהגליל לקבוע את בסיס פעילותם בירושלים דווקא ואיך הם הצליחו לאסוף סביבם המונים?

תחיית המתים מתעכבת

מקובל לומר כי מותו המביש של ישו הניע את תלמידיו לעצב מחדש את דמות המשיח שמותו מכפר בעד העם, אך חידושו של רעיון מסוג זה אינו מתרחש בן רגע, ואילו במקרה שבו אנו עוסקים מדובר על התבססות מיידית של התנועה בירושלים. אם ישו אכן עסק בביקורת חברתית, הפיץ חזון מעורפל על מלכות השמים הקרבה ועלה ערב מותו לראשונה מהגליל לירושלים, כפי שגורסות הבשורות הראשונות, היה צפוי שהתנועה תתפרק לאחר מותו כפי שקרה בתנועות משיחיות אחרות לאחר מות המנהיג. כדי להסביר למה זה לא קרה מעצימה פרדריקסן את המתח המשיחי שישו הצליח לעורר בירושלים בתקופת פעילותו. אנשי ירושלים למדו להכיר את תורתו, ולבסוף גם ציפו למימושה המיידי של נבואתו. הרומים סילקו את ישו עצמו, אך המתח המשיחי שהועצם בקרב תושבי ירושלים נותר בעינו.

סמוך למותו של ישו נפוצו שמועות על תחייתו ועל התגלותו, ואלה לא חדלו במשך תקופה ארוכה. עדותו של פאולוס מאפשרת להבין את משמעותה המקורית של חוויה זו בקרב המאמינים הראשונים:

> אֲבָל עַתָּה הַמָּשִׁיחַ הוּקַם מִן הַמֵּתִים רֵאשִׁית הַיְשֵׁנִים ('האיגרת הראשונה אל הקורינתים' בתרגום פרנץ דליטש, ט"ו, 20).

בניגוד לפרשנויות מאוחרות יותר שראו בתחייתו של ישו עדות לייחודו ולמעמדו וסימן לבואו העתידי, פאולוס אומר בגלוי כי ישו הוא רק הראשון שיקום לתחייה עם תחילתה של תקופת אחרית הימים.

בעוד לוקס, שדבריו נכתבו כאמור מאוחר יותר, ביקש לעקור את המסורות שעסקו בקץ הימים, פאולוס ובני דורו חשבו כי הם חיים בעידן תחיית המתים וציפו להשלמת התהליך בכל רגע, גם עשרים שנה לאחר מות ישו. במשך תקופה זו נטשו שליחי ישו את מקור פרנסתם בגליל והתקיימו בירושלים באמצעות תרומות מתוך ציפייה קרובה להתגלות הא' שייעור ממקום קודשו. ללא תכנית כלכלית וללא אסטרטגיה ארוכת טווח הם פעלו בקדחתנות להפצתה של בשורת הגאולה.

מה שהחל עם צליבתו של ישו ותחייתו כמבשר ראשון של תחיית המתים, התפרש בחלוף הזמן כתהליך של גאולה המורכב משתי ביאות נפרדות של משיח בעל שתי דמויות. כדי להצדיק את המצב המתמשך נדרשו המאמינים לחזור אל המקראות ולפתח

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

81344868-2	08/04/2022	סגולה	עמוד 71	6/7	18.82x25.25
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

אל גויי העולם

בברית החדשה כלולות 13 איגרות ששלח שאול התרסי, הידוע יותר בשם פאולוס, לאנשים ולקהילות בדרום מזרח אירופה. המחקר מעלה כי חלק מהאיגרות המיוחסות לו נכתבו על ידי אחרים. קטעים מאיגרותיו העיקריות של פאולוס על המפה

אל הפיליפים

פאולוס כתב מהכלא לפיליפים – אנשי הקהילה הראשונה באירופה שקיבלה את בשורתו:

וְיֹדְעִים גַּם אַתֶּם פִּילִיפִּיִּים שֶׁבְּרֵאשִׁית הַבְּשׂוֹרָה כְּצֵאתִי מִמַּקְדּוֹנְיָא לֹא הִתְחַבְּרָה לִי אַחַת מִן הַקְּהִלּוֹת לְמַשָּׂא וּמַתָּן כִּי אִם אַתֶּם בִּלְבָד ('אל הפילפיים ד', 15).

האמונה המשותפת לו ולנמעניו חיזקה אותו, והוא האמין כי עצם הידיעה על מעצרו תסייע להפצת הבשורה המשיחית שבפיו.

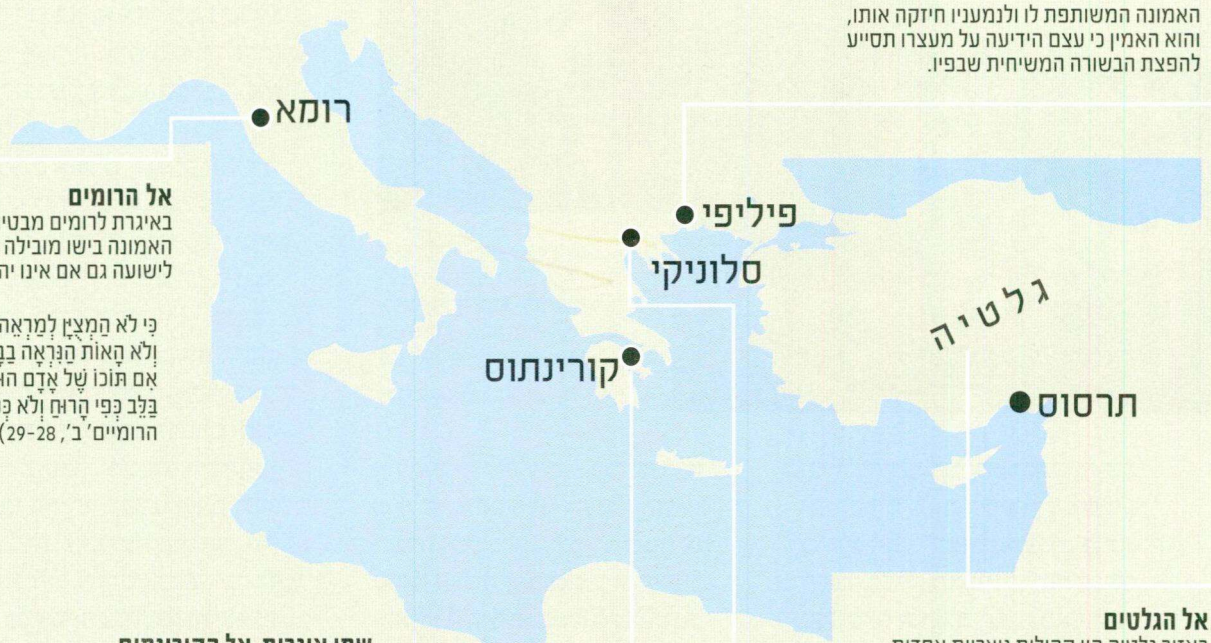

אל הרומים

באיגרת לרומים מבטיח פאולוס כי האמונה בישו מובילה כל אחד מהם לישועה גם אם אינו יהודי:

כִּי לֹא הַמְּצֻיָּן לְמַרְאֶה עֵינַיִם הוּא הַיְּהוּדִי וְלֹא הָאוֹת הַנִּרְאָה בַבָּשָׂר הִיא הַמִּילָה. כִּי אִם תּוֹכוֹ שֶׁל אָדָם הוּא יְהוּדִי וּמִילָה הִיא בַּלֵּב כְּפִי הָרוּחַ וְלֹא כְּפִי הַכְּתָב ('אל הרומיים' ב', 28-29).

אל הגלטים

באזור גלטיה היו קהילות נוצריות אחדות שפשט בהן הרצון להימול ולקיים מצוות. פאולוס התפלמס אתן וטען כי האמונה עדיפה על המצוות המביאות קללה על היהודים כיוון שאינם מקיימים אותן. לכיפא היהודי אמר פאולוס:

אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדְעִים אֲנַחְנוּ שֶׁלֹּא יִצְדַּק אָדָם מִתּוֹךְ מַעֲשֵׂי הַתּוֹרָה כִּי אִם בֶּאֱמוּנַת יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ ('אל הגלטיים' ב', 16).

שתי איגרות אל הקורינתים

הקורינתים היו עובדי אלילים שקיבלו את בשורת ישו, ופאולוס קרא להם להיבדל מהזנות, להושיב אנשים קדושים על כס המשפט ולתת צדקה ביד רחבה. באיגרת הראשונה הוא נתן דין וחשבון מקיף על הסמכות שבשמה פנה לקהלו.

אל התסלוניקים

לצד דברי כיבושין והטפות מוסר אחרות פנה פאולוס לאנשי סלוניקי והורה להם להמעיט באבלם על המתים:

וְעַל דְּבַר הַיְּשֵׁנִים אֶחָי לֹא נְכַחֵד מִכֶּם דָּבָר לְמַעַן לֹא תֵּעָצְבוּ כַּאֲחֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם תִּקְוָה. כִּי אִם נַאֲמִין אֲשֶׁר מֵת יֵשׁוּעַ וַיֶּחִי כֵּן יָבִיא הָאֱ־לוֹהִים גַּם אֶת הַיְּשֵׁנִים בְּיֵשׁוּעַ אִתּוֹ ('האיגרת הראשונה אל התסלוניקים' ד', 13-14).

דגם מורכב של משיח, משיח אשר הגיע בעבר ויחזור שוב בעתיד, ובינתיים הוא מחכה לצדו של הא'.

ישו הצלוב המיוחס לשושלת בית דוד הוא גם משיח בן דוד הלוחם שיתגלה לעתיד לבוא בשופר, יבטל כל מלכות ושלטון וישית אויביו תחת רגליו. עד שזה יקרה מקבל ישו מעמד של בן מאומץ, כפי שנאמר על בנו של דוד המלך:

אֲנִי אֶהְיֶה לּוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה לִי לְבֵן (שמואל ב' ז', י"ד).

והוא יושב לימין הגבורה כפי שאמר דוד:

לְדָוִד מִזְמוֹר, נְאֻם ה' לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי, עַד אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ (תהלים ק"י, א').

על פי דרכה של פרדריקסן, התפיסה המורכבת של המשיח התפתחה שלב אחר שלב כדי להתאים לנסיבות המשתנות עם השתהות המשיח.

הגאולה המתמהמהת גם הניעה את מאמיני ישו לפעול להפצת תורתו. סוף סוף, מה כבר יכול לעכב את בואו בשנית אם לא העובדה שבשורתו לא נפוצה דיה?

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

19.1x26.08	7/7	עמוד 72	סגולה	08/04/2022	81344869-3
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

ביקורת ספרים

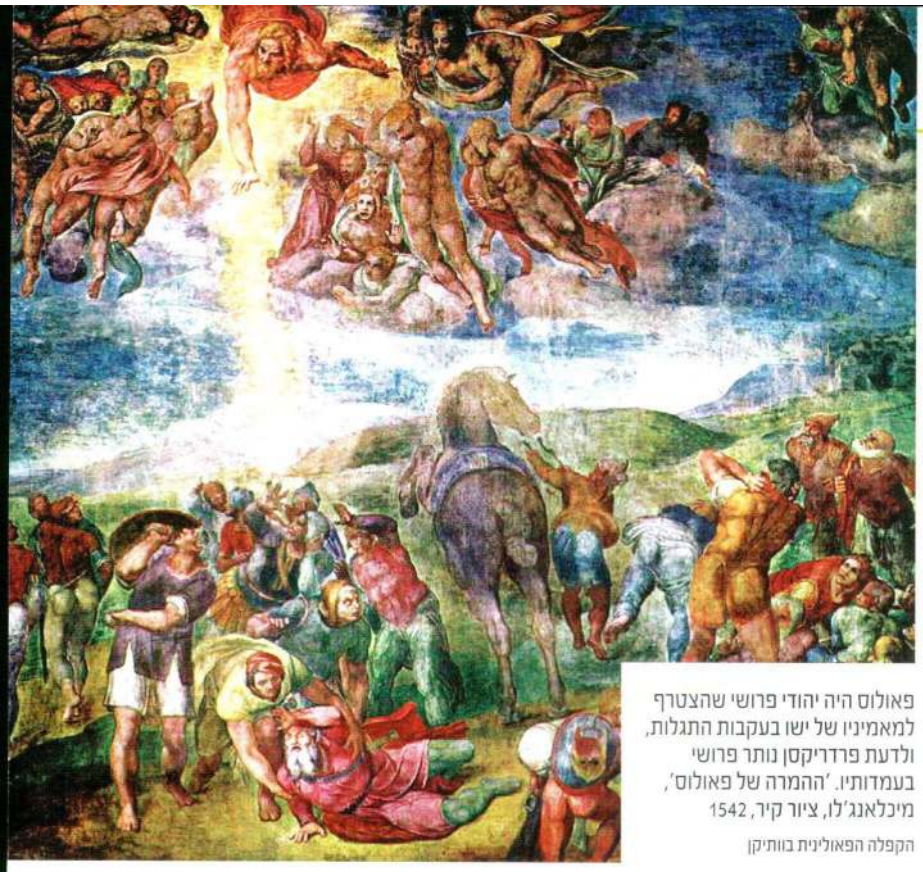

פאולוס היה יהודי פרושי שהצטרף למאמיניו של ישו בעקבות התגלות, ולדעת פרדריקסן נותר פרושי בעמדותיו. 'ההמרה של פאולוס', מיכלאנג'לו, ציור קיר, 1542

הקפלה הפאולינית בוותיקן

מה הבשורה לעמים?

לצד עיצוב דמותו של המשיח, בן האלוהים ובן האדם, קבעה הבשורה אל הגויים את דמותה החברתית של הכנסייה. פרדריקסן טוענת כי תהליך זה התרחש באופן אחר ממה שרגילים לחשוב. ישו והשליחים פעלו בהתאם לחזון הנביאים שלפיו בשלב הראשון ישראל, 'הצאן האובדות', צריכים לשוב אל ה', ורק אחר כך הגויים אמורים להצטרף למהלך. גם בתפוצות פנו השליחים קודם כל לקהילות ישראל, אבל כמעט בדרך מקרה הם גילו כי ההיענות בקרב נכרים יראי שמים שנספחו לקהילות היהודיות הייתה גבוהה יותר. השליחים נאלצו לאלתר דרך פעולה שתתאים לנכרים האלה שציפו לגאולה, והצטרפותם לחזון המשיחי היוותה עבורם ראיה למימושו.

בנקודה זו התגלעה מחלוקת חריפה בין השליחים. לוקס אמנם ניסה להצניע אותה במעשי השליחים, ותיאר מנגנון כנסייתי מתפקד והרמוני, אך היא התפרצה במלוא העוצמה באיגרותיו של פאולוס. באיגרת אל הגלטים זועם פאולוס על מי שדרשו מהנכרים לקבל על עצמם את המצוות, ובכך הוא מצטייר בעיני קוראים מאוחרים יותר כמהפכן שניתק את בשורתו מהמסורת היהודית. אך לדעת פרדריקסן ההפך הוא הנכון. על פי דברי הנביאים יילוו הגויים באחרית הימים אל עם ישראל, אך הם לא יצטרפו אליהם. מי שמצוי בתודעה ממשית של גאולה אינו יכול לדרוש מהנכרים להתגייר, שהרי בכך הוא מערער את התכנית האלוהית שעמי הארץ יצטרפו לעבודת ה' לצד ישראל, "אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ" (ישעיהו י"א, י'). לדעת פרדריקסן דווקא פאולוס – שכיהודי המשיך לקיים מצוות אך אסר על הנכרים לעשות זאת – החזיק בעמדה שמרנית.

עמדה זו, שהייתה ספוגה במשיחיות, איימה על הקהילות היהודיות בתפוצות יותר מכל. בעוד שהתביעה לגיור ההופך את הנכרים ליהודים – כפי שדרשו השליחים האחרים – הייתה תופעה מוכרת ומקובלת, הבחירה לזנוח את מנהגי האבות ואת פולחן אלי העיר והאימפריה שלא במסגרת היהדות נחשבה להתרסה נגד הסדר הפולחני הנאות. היהודים בתפוצות חששו כי השלטון יתנכל אליהם אם יתגלה שהם מעודדים את שכניהם לזנוח את עצביהם.

פאולוס, שהיה בטוח בגאולה הקרובה, לא הוטרד מחשש זה, אבל עם התמהמהות אחרית הימים בחרו השליחים האחרים בדרך הגיור שהייתה מוכרת מקדמת דנא, על אף שלא היה בה כדי לממש את החזון המשיחי. לפי דרכם היה על המאמינים בישו לקבל עליהם את המצוות ולהצטרף באופן מלא לקהל ישראל. לדעת פרדריקסן המחלוקת המרכזית סביב מעמדם של הנכרים באותה תקופה נבעה ישירות מהתמהמהות הקץ שכרסמה במרקם החברתי של הקהילות היהודיות.

שערי פרשנות נפתחים

לאחר ארבעה מחזורים של ציפייה נכזבת לגאולה – החל מהפסח האחרון של ישו, דרך חזיונות התחייה וניסיונו של קליגולה להעמיד את צלמו בהיכל, וכלה בחורבן המקדש ובתקווה שה' יתגלה ויסיר את השיקוץ המשומם מירושלים – עוצבה הנצרות כמסגרת חדשה בעלת מאפיינים תאולוגיים, פולחניים וקהילתיים עצמאיים שנוצקו בשנות הציפייה. פרדריקסן מספקת מבט מרתק על הדינמיקה של תנועה משיחית שמאמציה האינטנסיביים למימוש מיידי של הגאולה חרצו עמוקות בזהות הדתית והקהילתית והובילו לשינויים בלתי צפויים ובלתי הפיכים. האם נקודת מבט זו קולעת בהכרח לשורשי תורתו של פאולוס ולמקורותיה של תפיסת המשיחיות הנוצרית? לשם כך אי אפשר להסתפק בסקירה כללית ובמבחר ציטוטים ויש לאזור מותניים ולפשפש בנבכי הספרות הנוצרית מרובת הפנים והרבדים. החיפוש אחר היסודות היהודיים בספרי הברית החדשה, ובכלל זה גם בתורתו החידתית של פאולוס, שינה מן היסוד את חקר הברית החדשה, ולקוראים העבריים עוד נותר מקום להתגדר בו. ם

ד"ר יאיר פורסטנברג

מרצה בכיר בחוג לתלמוד באוניברסיטה העברית. מחבר הספר 'טהרה וקהילה בעת העתיקה – מסורות ההלכה בין יהדות בית שני למשנה'